

Biskop Atle Sommerfeldt: Nøytralt offentlig rom?

Thomas Mathiesen og Otto Hauglin skrev om religionen i Norge i den første utgaven av standardverket Det norske samfunnet fra 1969. Artikkelen avsluttes med et par siders refleksjoner om hvorvidt det er sannsynlig at religionen vil spille noen vesentlig rolle i folks meningsunivers i fremtiden. Konklusjonen er et nølende ja.

I de 40 årene som er gått har det norske samfunnet endret seg radikalt. Men oppslutningen om religiøse trossamfunn har holdt seg høyt. I Borg bispedømme har ca. 85% av befolkningen tilhørighet til et slikt samfunn, og under 2 % er organisert i et ikke-religiøst livssynssamfunn. Den norske kirke har hatt et ganske konstant medlemskap på 3.8 millioner de siste 20 årene.

Det viser at analysene fra slutten av 1960-årene at religionen ville forsvinne i norske menn og kvinners liv, var lite treffsikker. Dette skjer på tross av en systematisk nedtoning av religionen i det offentlige rom, både i mediene og oppbyggingen av et velorganiserte og Humanetisk Forbund med velutbygde, alternative livsriter. Likevel har det store flertallet av det norske folk beholdt religion som en del av sin identitet.

22. Mai vil Stortinget vedta endringer i grunnloven som gjør at staten ikke lenger er bundet til en bestemt kirke og trosbekjennelse. Men dette betyr ikke at staten er blitt nøytral i betydningen a-religiøs. Grunnloven knytter fortsatt staten til kristne og humanistiske verdier og Den norske kirke grunnlovsfestes som folkekirke i kraft av sin historiske og aktuelle betydning for det store flertall av befolkningen. I et liberalt demokrati er staten befolkningens redskap og skal gjenspeile folkets flertall. Mindretallet skal ha full frihet til ytringer, organisering og, i Norge, likeverdig økonomisk støtte. Men det kan ikke bety at et svært lite mindretall som misliker religion og kirke, skal definere rammene for staten, det offentlige og det offentlige rom.

De siste par årene har vi sett flere forsøk på å redusere eller begrense religionens plass i det offentlige virksomheter og i det offentlige rom.

Bestemte hodeplagg som markerer religiøs identitet kan ikke brukes i enkelte offentlige posisjoner. Sikker og muslimske kvinner utelukkes derfor fra spesielle yrker.

Det er reist en seriøs debatt om hvorvidt mannlig omskjæring skal forbys ved lov. Mannlig omskjæring er noe helt annet enn den kjønnslemlestelse som med kulturell begrunnelse foretas på kvinner. Omskjæring av gutter er identitetsmerke for jøder og muslimer.

Begrunnelsen for å vurdere lovforbud, er knyttet til en marginal helserisiko, og det som defineres som fysisk overgrep mot barn. I en artikkel i tidskriftet Humanist viser historikeren Øivind Strømmen at et slikt lovforbud kan åpne for mange ulike muligheter til forbud mot religiøs og livsynsbasert praksis som defineres av storsamfunnet som psykiske overgrep mot barn.

På enkelte skoler advares det mot å la barna lære om og oppleve julens og påskens kristne innhold. Det virker som dette i stor grad avhenger av den enkelte rektors egne preferanser og livssyn. For det er vanskelig å se at noe barn påføres stor skade av å lære om julen og påskens kristnes innhold og å delta i gudstjenester som viser dette. De få som føler sin integritet overkjørt, må selvfølgelig kunne få alternativer. Samtidig må en skille mellom det som er integritetstruende, og det at en er med på noe en ikke liker eller er uenig i. Det kan ikke være opp til en enkelt rektor, et lærerkollegium eller en foreldregruppe å definere ut av barnas dannelse 1000 års historie og det mest oppsøkte offentlige rommet utenom skolene i dagens Norge.

Det seneste eksempelet på å hindre religionen i det offentlige rom, er forslaget om å legge minnesmerke over ofrene for terrorhandlingen 22.juli til Slottsparken. Mens folket i dagene og ukene etter 22.7 valgte området ved Domkirken i Oslo som sitt minnested, skal folket i fremtiden sluses til et religionsløst minnested. Det hevdes at dette er et nøytralt sted. Men et nøytralt sted er ikke et religionsfritt sted, men et sted som gir folk med ulike religioner og livssyn mulighet til å sørge og minnes. Parken utenfor Domkirken er omkranset av Karl Johan, brukskunstsentrene i Kirkeristen, Stortorget og Domkirken. Det har vært byens sentrale samlingssted i mer enn 300 år.

Forslaget synes å ha oversett at nesten alle begravelsene etter 22. Juli skjedde med religiøse seremonier og at hundretusener med alle slags religiøse tilknytninger, i tillegg til å oppsøke det nøytrale rommet utenfor Domkirken, også oppsøkte selve kirkerommet. Dette er helt naturlig i et land og et folk der mer enn 90% av befolkningen foretrekker en kirkelig begravelse og de fleste av de resterende begravnes av andre trossamfunn.

De eksemplene jeg har nevnt viser at dersom en vil fjerne religionen fra det offentlige rom, krever det autoritære tiltak. Dersom en lar folket fritt få leve og uttrykke sin tilhørighet, blir religionen en del av de flestes livstolkning og stedet der en søker bærekraftig livshjelp. Humanetisk Forbund og andre må gjerne mene at en religiøs livstolkning lider av ideologiske mangler eller er lite rasjonell og derfor bør forvises fra det offentlige rom. Men slike posisjoner er ikke uttrykk for nøytralitet eller ønske om likebehandling, men for autoritære holdninger som søker å forme folket i eget bilde.

Den dominerende religionen i Norge er kristendommen og Den norske kirke er folkekirken. Det betyr at vi i kirken må delta i en kritisk samtale om sider ved vår forståelse og praksis i lys av samfunnsutviklingen. Den norske kirke har gått inn i en rekke slike debatter og samtaler de siste hundre årene. I nærkamp med vårt normative grunnlag og samfunnet vi lever i, har vi endret mye i vår praksis og vår forståelse av hva kristen tro og praksis er. Andre religioner og livssyn bør gjøre det samme. Men det må skje gjennom dialog og samtale, ikke lovforbud og autoritær retorikk med ønske om en religionsfri offentlighet. Det nye Norge er på vei til å bli en regnbuenasjon med menneskeverd, mangfold og inkludering som våre kjerneverdier. Det store flertallet holder fast ved og videreutvikler sin religiøse tilhørighet og livstolkning innenfor dette nye Norge. Slik er det og slik kommer det sannsynligvis til å være i mange år fremover. Da er et nøytralt offentlig rom et rom der Den norske kirke og andre religiøse uttrykk spiller en naturlig og sentral rolle.